

לקו"ש חלק י"ז פרקי אבות פרק ו

פיענוח מראי מקומות

משנה אבות פ"ו בתחלתו: שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו. נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות. ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה ונבורה, שנאמר (משלי ח) לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה. ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והוי צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

אצלו בכח הן ואח"כ יוצאים מהכח אל הפועל. נקרא ריע למקום ואהוב לבריות לפי שהוא סבת קיום הבריות כי צדיק יסוד עולם. . והרב ר' אפרים ז"ל כתב ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה להיות צדיק חסיד וישר ונאמן כדמפרש לקמן. ולא עוד אלא שדי לעולם בו. נקרא ריע דכתיב ולי מה יקרו רעיק אל. אוהב אני אוהבי אהב. ומלבשתו התורה עכ"ל. . וז"ש ולא עוד כלומר לא בלבד זוכה לאותן הדברים שהזכיר אלא שהוא באופן מהמדרגה שהעולם כמעט הוא די לו בלא פחות ולא יותר כי כל הנמצאות הכרחיות לו אם למזון אם לרפואה ולמלבוש ומנוחה ולשאר הדברים" עי"ש, **דיש ב' פירושים - האם הדברים שפרט אח"כ הם ה"דברים הרבה" שבתחלת המאמר.**

(2) הל' תשובה רפ"ט "מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שזוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא. . מהו זה שכתוב בכל התורה כלה אם תשמעו יגיע לכם כך (ויקרא כו יד) "ואם לא תשמעו" יקרה אתכם כך. וכל אותן הדברים בעולם הזה. כגון שבע ורעב

(1) ראה מדרש שמואל (ועוד) "ואומרו זוכה לדברים הרבה אין הכוונה על אותם דמפרש ואזיל נקרא ריע אהוב וכו' דא"כ היה לו לפרש הדברים שזוכה בהם דהיינו נקרא ריע וכו' ואח"כ יאמר ולא עוד וכו' ועוד למה עשה כלל ופרס, לכן נראה שמה שאמר זוכה לדברים הרבה הם דברים אשר לא זכרם פה דלאו כי רוכלא ליזיל וליתני והם טובות העוה"ז כמו בני חיי ומזוני וכיוצא באלו דברים רבים. ולא עוד אלא שגם כן זוכה לדברים אשר הם כולם שלמות הנפש ואלו הדברים להיותם התכלית האמיתית זכר אותם. . והר"מ אלשקאר ז"ל כתב כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו'. כלומר העוסק בה לשמה שאפי' שיעברו עליו כמה מיני יסורין לא יחוש על זה מאהבתו אותה אז נעשה בו קנין עצמי אשר לא יפרד ממנו וכל שאר הקנינים אשר יקנה האדם אינם כי אם לרקחות לטבחות ולאופות לתורה אמנם אם הוא בהפך התורה חזרה להיות קרדום לכוונת המלאכה אשר רוצה לעשות או הקנין אשר צרוה לקנות. והנה העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה הטעם שבעת אשר קנה קנין האחד בפועל הנה כל הקנינים אלו

שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין"

ורפ"ג "עקביא בן מהללאל אומר, הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

7) ראה פיה"מ להרמב"ם אבות פ"ד מ"ד
"והנה ראיתי בספר מספרי המידות שנשאל לאחד מן החשובים ונאמר לו, איזה יום הוא ששמחת בו יותר מכל ימיו. אמר, יום שהייתי הולך בספינה, והיה מקומי בפחות שבמקומות הספינה בין חבילות הבגדים, והיו בספינה סוחרים ובעלי ממון, ואני הייתי שוכב במקומי ואחד מאנשי הספינה קם להשתין, ואהי נקל בעיניו ונבזה וענייני שהייתי שפל בעיניו מאד עד שגילה ערותו והשתין עלי, ותמהתי מהתחזק תכונת העזות בנפשו, וחי השם לא כאבה נפשי למעשהו כלל ולא התעורר ממני כוחי, ושמחתי שמחה גדולה כשהגעתי לגבול שלא יכאיבני ביזוי החסר ההוא ולא הרגישה נפשי אליו, ואין ספק שזאת תכלית שפלות הרוח עד שירחק הגאווה. ואני זוכר עתה קצת מה שזכרו חכמים בשבח הענווה וגנות הגאווה, ומפני זה צווה זה להתקרב אל השפלות, יאמר מאד מאד הוי שפל רוח מפחדו שישאר האדם על הענווה לבדה, כל שכן שיהיה אצלו מעט מן הגאווה, אחר שהוא קרובה אליה, מפני שהענווה ממוצעת כמו שזכרנו. ואמרו בשבח הענווה, "מה שעשתה החכמה כתר לראשה, עשתה הענווה עקב לסוליתה", פירוש - למנעלתה, דכתיב "ראשית חכמה יראת השם" (תהלים קיא, י), זאת הראיה שיראת השם גדולה מן החכמה, והיא סיבת מציאותה. ואומר "עקב ענווה יראת השם" (משלי כב, ד), כלומר שיראת השם תמצא בשולי הענווה, אם כן הענווה גדולה מן החכמה הרבה" עיי"ש.

ומלחמה ושלוש ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כלן. ובזמן שאנו עוברים עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות. אלא כך הוא הכרע כל הדברים. הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו עץ חיים היא. וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שבע ושלוש ורבי כסף וזהב. כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא" עיי"ש בארוכה.

3) נוסף על הסיוע בלימוד התורה גופא - "מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק".

4) כמו "ונונתת לו מלכות וממשלה", "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". ואולי גם "אוהב את הבריות". משמח את הבריות. ונהנין ממנו כו" (ושאר ענינים שבין אדם לחבירו) - שלבן אין הבריות מבלבלים אותו (ואדרבה - מסייעים אותו).

5) ואתחנן ו, ה "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

קדושים יט, יח "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'".

6) רפ"ב "רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבר לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד

העשירי באומר, "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". כי זה כולו כבר נכלל במלכות ובמשלה ובשאר הדברים אשר זכר. ואין ספק שהיה רבי מאיר חכם גדול ואלקי ולא יתכן לחשוב שהיה מוסיף בדברים ושמות ללא ענין".

9) ובתניא ספ"ה (מפע"ח) כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה וז"ל שם: "ולפי שבידיעת התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח".

וראה ג"כ ב"ח או"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש דאמר "ומ"ש דאמר רב יהודה אמר רב וכו' רבינא מביא ראייה מרב יודא אמר רב שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקין בה טובא אם אינן זהירין לברך בתורה תחלה. ואיכא לתמוה טובא למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה שהוא לכאורה עבירה קלה ונראה דכונתו יתי מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו רמ"ח איברים ושס"ה גידין ברמ"ח מ"ע ושס"ה לא תעשה שבתורה ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהיתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה

חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה
"אם כן טרוד נפשי בו וכונתי אליו פחיתות נראה וטעות מגונה ממני, וכבר אמרו על אחר מן החסידים שאמר לחבירו הנשתותית אמר לו באיזה ענין אמר לו נשתותית בעיניך השבח והגנות א"ל לא א"ל אי"כ עדיין לא הגעת, השתדל אולי תגיע אל המדרגה הזאת כי היא העליונה שבמדרגות החסידים ותכלית החמודות" עיי"ש בארוכה.

צוואת הריב"ש סי' ב' "שויתי ה' לנגדי תמיד, שויתי לשון השתוות בכל דבר המאורע הכל שוה אצלו בין בענין שמשבחין ב"א אותו או מבזין אותו. וכן בכל שאר דברי" וכן בכל המאכלות בין שאוכל מעדנים בין שאוכל שאר דברי" הכל ישוה בעיניו כיון שהוסר היצה"ר ממנו מכל וכל. וכל דבר שיארע לו יאמר הלא זה הוא מאתו יתברך ואם בעיניו הגון וכו' וכל כוונתו לש"ש אבל מצד עצמו אין חילוק וזה מדרגה גדולה מאד"

(וראה שם סי' יו"ד "כלל גדול השתוות. ופיר' שיהי' שוה אצלו אם יחזיקוהו לחסרון ידיעה או יודע בכל התורה כולה ודבר הגורם לזה הוא הדביקות בהבורא תדיר. שמחמת טרדות הדביקות אין לו פנאי לחשוב בדברים אלו שטרוד תמיד לדבק עצמו למעלה בו ית"י"

ובשינויי נוסחאות שם "פי' שיהיה שוה אצלו אם ישבחוהו בני אדם או יגנוהו. הוא דבר גדול מאוד. וכן יהיה שוה אצלו אם יחזיקוהו".

8) ראה גם נחלת אבות ועוד כאן "השלישי באומרו "ומלבשתו ענוה ויראה". ולמה לא זכר מדה טובה אחרת כאמונה וגבורה, ונדיבות ושאר המדות, וגם מה ראה לומר בענוה וביראה לשון לבוש "ומלבשתו", ולא אמר כלשון הזה בשאר השלמיות. . הששי באומרו "ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה". כי היה לו לומר וימצאו בו או וילמוד מן התורה, כי אליה חוזר הכל ומה ענין ונהנין ממנו. והרב מתתיה פירש ב'עצה' שהוא חסר בית, וכן באחרים. . הספק

ואמרי לה מילי דברכות") - הוא דרגא גבוה.

וראה ר"ן נדרים (פא, א. מרבינו יונה וז"ל
שם: "מדכתי" ויאמר ה' על עזבם את תורתני
מכלל דליכא דידע להדורי טעמא אלא
קודשא בריך הוא בלחוד ומצאתי במגילת
סתרים של ה"ר יונה ז"ל דקרא הכי דייק
דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ
דאם איתא על עזבם את תורתני כפשטא
משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין
בה כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא
פרשוהו והלא דבר גלוי היה וקל לפרש אלא
ודאי עוסקין היו בתורה תמיד ולפיכך היו
חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה
הארץ עד שפרשו הקדוש ברוך הוא בעצמו
שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין
בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה
חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך
עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך
היו מזלזלין בברכתה והיינו לא הלכו בה
כלומר בכונתה ולשמה אלו דברי הרב
החסיד ז"ל והם נאים ראויין למי
שאמרם"),

לבוש "קודם שיתחיל ללמוד או לומר דברי
תורה יברך ברכת התורה. ומאדא מאד
צריך האדם ליזהר בה, להראות שהתורה
היא חשובה בעיניו ונהנה ממנה כמו שמברך
על כל הנאותיו, ואם אינו מברך עליה אינו
זוכה לבן תלמיד חכם, שזה עונשו מדה
במדה [נדרים פא ע"א], שמאחר שאינו
מברך עליה מורה שאין קורא בה לשמה
ואינו משמח עמה ולא נהנה בה, אלא היא
בעיניו כאומנות בעלמא, לפיכך אינו זוכה
לשלשת הנמשך לעוסק בה לשמה, דכתיב
[ישעיה נט, יא] לא ימושו מפיד וגו' "

ושו"ע אדה"ז או"ח שם "ברכת התורה
צריך ליזהר בה מאד שלא חרבה הארץ אלא
מפני שלא ברכו בתורה תחלה לפי שלא
היתה חשובה בעיניהם כל כך לברך עליה
לכך היו מזלזלים בברכתה לכן לא הגינה
עליהם תורתם אע"פ שעסקו בה הרבה"
עיי"ש (בריש הסימן) שלימוד לשמה היינו
מצד חשיבות התורה.

ובקרבים ממש היתה השכינה קובעת דירתה
והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובוזה
יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא
שלמטה והיה המשכן אחד" עיי"ש
בארוכה.

בהל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג "ולא אמרו
חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות
אפילו שלא לשמה אלא כשמקיים המצות
שלומד בתורה רק שאינו לומד ומקיים לשם
שמים אלא מיראת העונש בעולם הבא או
אפילו בעולם הזה או מאהבת השכר לקבל
פרס בעולם הבא או אפילו בעולם הזה
עושר וכבוד שלמשמאילים בה הניתן מן
השמים או אפילו ליקח [ל]עצמו כבוד
וגדולה שיקראוהו רבי ויהיה ראש ישיבה
אבל אם אינו מקיים מה שלומד נקרא רשע
ועליו אמר הכתוב ולרשע אמר אלקים מה
לך לספר חוקי וגו' וכל תלמיד חכם המזלזל
במצות ואין בו יראת שמים הרי הוא כקל
שבצבור וגרוע מעמי הארץ שזדונות נעשים
להם כשגגות ולזה נעשים שגגות כזדונות
ועליו אמרו חכמים לא זכה נעשית תורתו
לו סם המות. ויש אומרים שאף על פי כן (א)
לעולם יעסוק אדם בתורה כי מתוך שלא
לשמה יוכל לבא לידי לשמה ללמוד על מנת
לשמור ולעשות שהמאור שבה מחזירו
למוטב כמו שאמרו חכמים על פסוק אותי
עזבו ותורתני לא שמרו הלואי אותי עזבו
ותורתני שמרו שהמאור שבה היה מחזירם
למוטב. וכך אמרו חכמי הקבלה שכל
התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע אף
שמוסיף כח בקליפות לפי שעה מכל מקום
כשיחזור אח"כ בתשובה בגלגול זה או
בגלגול אחר כמ"ש כי לא ידח ממנו נידח
אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות
וחוזרים לקדושה בחזרתו. ולפיכך אין לו
למנוע מלעסוק לעולם" "**לשמה ללמוד**
ע"מ לשמור ולעשות" - כי יש כו"כ דרגות
בלשמה כמו שיש בשלא לשמה (וזב"ז
תליא) - ראה הל' ת"ת שם. ובארוכה -
פיה"מ להרמב"ם סנה' ר"פ חלק.

והענין ד"לשמה" המדובר בנדו"ד במס'
אבות - מילי דחסידותא (ב"ק ל, א "אמר
רב יהודה האי מאן דבעי למהוי חסידא
לקיים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות

ובחידושי חת"ס שם, שזהו לימוד לשם השגת התורה עצמה (ע"ד "דרוש וקבל שכר"), ולא רק כדי לידע את המעשה כו'. ובארוכה רמב"ם הל' תשובה (פ"י ה"ה) - דלשמה היינו העובד מאהבה, ע"ש "כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה".

10) ב"ח שם ד"ה ונוסחא "ונוסחא אשכנזית לעסוק בדברי תורה וכולי נראה דלפי שעיקר ההבטחה שהבטיחנו הוא יתברך לא היתה אלא על עסק התורה הוא העמל והטורח כמ"ש ואם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה שבע"פ על מנת לשמור ולקיים ונתתי גשמיכם בעתם וגומר לכך תקנו לברך לעסוק בדברי תורה וכן עיקר".

ט"ז שם סק"א "ברכת התורה צריך לזוהר וכו'. הטעם בב"י בשם הר"ן משום ר"י דע"י הברכה מבורר שעוסק בתורה לשמה ע"ש בטוב טעם על המאמר מ"ד מי האיש החכם וגו' ואגב גררא נזכיר בו חלקנו בס"ד הכי אי' בגמרא אר"י אמר רב מ"ד מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמ"ה ולא פירשוהו עד שפ"י הקב"ה בעצמו שנא' ויאמר ה' על עזבם את תורתך אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה י"ל הרבה במאמר זה ולאהבת הקיצור לא זכרנום ונראה שהוא ית' שאל בכאן ב' שאלות ורמז בשאלה עצמה את התי' השייך לשאלה דרך רמז ובזה הזכיר שאעפ"כ לא ידעו להגיד התי'

וע"כ אמר מי האיש החכם ויבן את זאת דהיינו על עיקר השאלה. שנית ואשר דבר פי ה' אליו ר"ל שפי ה' דבר את התי' ואעפ"כ נראה אם יגיד והנה ב' השאלות היו. הא' על מה אבדה הארץ ר"ל דוקא ארץ הזא' עכשיו והלא כבר עברו על ג"ע ש"ד וע"א ומה נשתנו עכשיו.

שנית על שהתורה אזלא מישראל ונאבד' מהם וע"כ אמר נצתה כמדבר מבלי עובר שהתור' נתרקני' מישראל כמדבר שנתרוקנה מכל עובר והנה התי' הוא מרומז בקושי' כמ"ש אחר כך אלא שלא ידעו לפרש הדבר עד שפ"י הקב"ה בעצמו מ"ש תחלה והיינו על שהקשה למה לא נחרבה קודם לפי שהתורה היתה מגנת עליהם כדאי' בסוטה תורה מגנת ומצלת מן החטא אבל אחר שעזבו את תורתך אז נפקדו על מה שכבר לא שמעו בקולי בעבירה ג"ע ש"ד וע"א שעשו וז"ש על עזבם את תורתך ולא שמעו בקולי ועל השנית דהיינו סילוק התורה לפי שלא הלכו בה שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומשא ומתן של תורה כמ"ש על בחקותי תלכו ע"מ שתהיו עמלים בתורה משא"כ באותם שלומדים ד"ת מתוך עונג ואינם יגיעים בה אין התורה מתקיימת אצלם ע"כ אמר ולא הלכו בה ר"ל שלא עסקו בהלכות התורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמ"ש וזהו שלא ברכו בתורה תחלם כי הברכ' היא לעסוק בד"ת דרך טורח דוקא ותי' זה הוא מרומז במ"ש הקב"ה בשאלה נצתה כמדבר מבלי עובר הך מבלי עובר הוא תי' על קושי' נצתה כמדבר דמ"ה נצתה התורה כמדבר לפי שהי' מבלי עובר ר"ל שלא עסקו בה דרך מו"מ כמ"ש נמצא שבקושי' נזכר התי' ולא ידע שום א' עד שעשה הקב"ה פי' על דברי עצמו וע"כ א' בעל המאמר ולא פירשוהו ולא לשון ולא הושיבוהו אלא לי' פי' שלא ידע שום א' פי' הדברים שיצאו ממנו ית' זהו דרך נכון במאמר זה ונמשך ממנו שעיקר מעלת עוסקים בתורה דוקא דרך טורח ויגיעה ואל זה כונו בברכה לעסוק בד"ת. הבאתי דברים אלו לכאן אע"פ שאינו ענין לחבור זה מ"מ נ"ל שהוא

פירוש נכון וקרוב לפשוטו במאמר שהביא הטור".

11) סד"ה אריב"ל כו' כל העוסק בתורה וסד"ה אריב"ל בכל יום ויום תפר"ח. ועוד.

11*) יבמות קט, ב "ערבי שלציון דעבדי שלוף דוץ. תוקע עצמו לדבר הלכה דתניא, רבי יוסי אומר כל האומר אין לו תורה אין לו תורה. פשיטא, אלא כל האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה. הא נמי פשיטא, אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא אמר רב פפא, אמר קרא ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשיה אינו בלמידה".

אגה"ק ס"ה (קה, סע"ב) "אך אחר בריאת האדם לעבדה כו' אזי כל אתדליע לעורר מדת חסד עליון הוא באתדל"ת בצדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה לכן אמרו רז"ל כל האומר אין לו אלא תורה בלי גמ"ח אפילו תורה אין לו אלא לעסוק בתורה ובגמ"ח" עיי"ש. ועוד.

וראה ע"ז יז, ב "א"ל רבי חנינא אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד] וכדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (דברי הימים ב טו, ג) וימים רבים לישראל ללא אלקי אמת [וגו'] מאי ללא אלקי אמת שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה" עיי"ש ומפרשי הע"י שם.

12) עכ"פ "מיעוט ימיהם" (אגה"ק שם - קט, א "ובזה יובן מ"ש האריז"ל שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח העוסקים בתורה כל ימיהם ונשמות בעלי מצות העוסקים בצדקה וגמ"ח. דלכאורה הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל שאפילו תורה אין לו אלא שהת"ח שתורתן עיקר ורוב ימיהם בה ומיעוט ימיהם בגמ"ח הנה פעולת אתערותם דלתתא לעורר חסד עליון להמשיך ולהוריד אוא"ס המלובש בחכ"ע מקור תורת ה' שבפיהם הוא רק

לעולם הנשמות שבבריא ע"י עסק התלמוד ולמלאכים שביצירה ע"י לימוד המשנה יען היות חיות הנשמות והמלאכים נשפעות מצירופי אותיות הדיבור היא תורה שבע"פ ומקור האותיות הוא מח"ע כנ"ל אך להמשיך ולהוריד הארה וחיות מבחינת הבל העליון ה' תתאה לעולם הזה השפל שהוא צמצום גדול ביתר עז לא די באתעדל"ת של ת"ח העוסקים מיעוט ימיהם בצדקה וגמ"ח אלא על ידי אתערותא דבעלי מצות העוסקים רוב ימיהם בצדקה וגמ"ח (וכמ"ש בלק"א בח"א פל"ד) ולכן נקראו תמכי אורייתא והן בחינות ומדרגות נוי"ה להיותן ממשיכין אור התורה למטה לעולם העשיה").

12*) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו. בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול. כמו שאמר דוד (תהילים מב ג) "צמאה נפשי לאלקים לאל חי". וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות. כמו שאמר דוד (תהילים ח ד) "כי אראה שמ"ך מעשי אצבעתיך" (תהילים ח ה) "מה אנוש כי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם. כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם".

13) בכו"כ כת"י ודפוסים: וליראתו.

14) בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע ג': שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו וז"ל שם: "והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג וזאת היא האהבה המחוייבת. ולשון סיפרי (פי שמע) לפי שנאמר ואהבת את י"י אלקיך איני יודע כיצד אוהב את המקום תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על

לבבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר
והיה העולם עיי"ש.

תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה".
(וש"נ).

ובחינוך סתי"ח: בפעולותיו ובפקודיו וז"ל
שם: "מצות אהבת השם - שנצטוונו לאהב
את המקום ברוך הוא, (רמב"ם יסודי
התורה פ"ב ה"א) שנאמר (דברים ו ה)
ואהבת את יי אלקיך. וענין המצוה שנחשב
ונתבונן בפקודיו ופעולותיו עד שנשיגהו כפי
יכלתנו ונתענג בהשגחתו בתכלית הענג,
וזאת היא האהבה המיוחדת". **ובשניהם**
ממשיך: עד שנשיגהו. וצ"ע*.

(* וראה לקו"ש ואתחנן תשמ"ח ס"ב
ואילך.

(14* וירא - בדפוס ווארשא חסר (ובמילא
גם בצילומיו וכו'). ולפענ"ד היא השמטת
הדפוס דמוכה.

(15 פשוט, שבמדריגות גבוהות דעוסק
בתורה לשמה (כמו "לשם התורה עצמה",
מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה - לקו"ת
שלח מז, רע"ג "כמארו"ל על פסוק תורה
צוה לנו משה מורשה כו' אל תקרי מורשה
אלא מאורסה שהתורה נק' כלה והעוסק
בתורה נק' בעל תורה כמאמר הזהר מארי
דאורייתא והיינוע"ד מ"ש במעיין החכמה
דוד המלך ע"ה היה מחבר תורה שלמעלה
עם קוב"ה שהיה ממשיך השראת אור א"ס
בחכמה וזהו פי' עוסק בתורה לשמה לשמה
ממש לשם התורה עצמה" עיי"ש. ובכ"מ),
האדם כבר אוהב וירא ה' וכו' - אבל [נוסף
לזה, שגם בזה יתכן שהענינים שבין אדם
לחבירו לא יהיו בתכלית השלימות, הרי']
הוראת ר"מ היא ל"כל העוסק בחורה
לשמה", גם דרגות נמוכות יותר (וראה
מד"ש כאן).

(16 דלעשיית מצוות כפשוטה - הרי (כל)
תלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ, ב
"וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין
בעלית בית נתזה בלוד נשאלה שאילה זו
בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה
רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה רבי
עקיבא ואמר תלמוד גדול נענו כולם ואמרו

ואפילו תורתו אומנתו מפסיק לעשיית
מצוה (ירושלמי ברכות פ"א סה"ב "א"ר
יוסי קומי רבי ירמיה אתיא דרבי יוחנן
כרבי חנינא בן עקביא דתני כותבי ספרים
תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש ואין
מפסיקין לתפילה ר' חנינא בן עקביא אומר
כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפילה
ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא
מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה
ולעשות לולב. ולית ליה לרשב"י הלמד על
מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד
שלא לעשות נוח לו שלא נברא. וא"ר יוחנן
הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה
שילייתו על פניו ולא יצא לעולם" עיי"ש
בארוכה.

שבת פ"א סה"ב "א"ר יוסה קומי ר' ירמיה
אתייה דרבי יוחנן כר' חנניה בן עקיבה.
דתני כותבי ספרים תפילין ומזוזות
מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין
לתפלה. ר' חנניא בן עקיבה אומר כשם
שמפסיקין לקרית שמע כך מפסיקין לתפלה
ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה. ולא
מודי ר' שמעון בן יוחי שמפסיקין לעשות
סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לרבי שמעון
בן יוחי הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות
נוח לו אילו לא נברא. אמר רבי יוחנן הלומד
שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שוליתו על
פניו ולא יצא לעולם" עיי"ש בארוכה).
וראה בארוכה לעיל ע' 305 ואילך.

(17 אף שמפסיק לעשיית מצוות (כנ"ל
הערה הקודמת). וראה תוד"ה כאן מו"ק
ט, ריש ע"ב "כאן במצוה שאי אפשר
לעשותה ע"י אחרים: עשיית מצוה עדיף
שהרי מפסיקין אפילו לר"ש בן יוחי לעושה
סוכה ולולב כדאי' בירושלמי. אבל
בהפסקה דתפלה וק"ש אין מפסיקין לר"ש
בן יוחי ובירושלמי זה שננו וזה שננו ואין
מפסיקין שננו מפני שננו".

(18 ראה עד"ז לקו"ש חט"ז (ע' 271-2)
בביאור מאמר ריב"ז (ברכות כח, ב
"וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו

כשיראו היעודים הגשמיים מתקיימים יעידו ביעוד הרוחני באיזה רמז שיבא עליהם בתורה. ואינו ראייה, כי איך תלקח ראייה ממה שנזכר בפירוש בתורה וישגוהו בחוש, על מה שלא נזכר כלל ולא יציירוהו. ועוד שהרי התורה בארה להמון עקרים עמוקים באחדות האל ומציאותו, כי הם דברים לא ישיגום ההמון בנקלה אחר שלא ישיגו דבר בלתי גשמי, ובהשיגם זה כבר יוכלו להשיג דברים אחרים בלתי גשמיים אין חולק בזה, ויוכלו א"כ להשיג הגבול הרוחני כמו שיוכלו להשיג מציאות הנמצא הרוחני:

ובענין היעודים הגשמיים כתב הטעם בפ"ט מהלכות תשובה (הלכה א') כי הבטיחנו בהם בתורה לומר שאם נעשה אותם בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשות, כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות את התורה, כגון שובע ושלוש ורבות כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם, אלא נשב פנוים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכח לחיי העולם הבא. וא"כ נמצינו למדים לפי דרך זה, כי כשהבטיחנו בטובות ההם אמנם היה להודיענו כי נהיה שלמים עם הפנאי שיהיה לנו להשלים את נפשנו. ואין זה מספיק, כי כשיעד לנו הדרך המביא אל התכלית, והתכלית עצמו לא יעדו לנו בפירוש, עדיין אין אנו בטוחים ממנו, מה שלא היה כן אם יעד לנו התכלית כי אז היינו בטוחים בדרך המביא אליו, כי אין ספק ימציא לנו דרך להשיגו, כי בזולת זה אי אפשר לבוא אל התכלית, וא"כ היה לו לבאר לנו הגמול הרוחני ומאלינו נבין כי יתן סיפק בידינו להשיג ולא יאריך ביעודו. משל זה, מלך אחד קרא לאחד מעבדיו היושבים לפניו והוא ממתיק סודו וצוה עליו ללכת לאי אחד מאיי הים לעשות את מלאכת המלך ולעבוד שם עבודתו. והמלך יעדו בהיותו עוסק במלאכתו שיאכל בטוב האי ההוא ויתעדן בעדונו, ועדיין אינו בטוח שבהשלימו את המלאכה ישיבהו המלך אל המקום והמעלה אשר היה בה מתחילה. אבל כשהבטיחו שישוב אליה,

לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה, אמר להם . . . ולא עוד, אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה" עיי"ש) **איני יודע באיזו (דרך) מוליכים אותי - שמפני גודל טרדותיו במילוי שליחותו בעלמא דין לא הי' מרגיש אהוי"ר שלו. עיי"ש.**

19) ב' הדיעות הובאו ונתבארו בשל"ה בית אחרון (יב, א-ב) "עוד יש חקירה שלישית במה שחקרו קדמאי ובתראי, ואז חוט המשולש לא ינתק בהקדמה אחת שאקדים בעזה"י אז אצא לקראת שלשתן ויבוארו היטב. והחקירה הג' היא זאת. הובא בספר עבודת הקודש פי"ז מחלק העבודה ואעתיק לשונו, ראיתי לצרף ולברר וללבן הדיבור ביעודים הגשמיים אשר התבארו בתורה, וביעודים הרוחניים אשר הוא התכלית האחרון והאושר הקנוי אל הנפש אשר לא התבארו בתורה לדעת כל החכמים, אבל דברו בהם בפירוש באמרם תמיד כי המצות מקנות החיים האמתים שהם חיי העולם הבא. וכבר נשאו ונתנו הרבה מחכמים ז"ל לבאר למה לא התבארו אלה החיים בתורה:

ואמרתי אענה אף אני חלקי, אבל ראיתי להקדים דבריהם ולפי מה שהתפרסם הנה נכללו בשלש דעות:

הדעת הא' הוא דעת הרמב"ם ז"ל, אמר בטעם זה כי להיות התורה השלמה נתונה לעם רב והמון הבלתי מציירים מהות העניינים ואמתתנו, העמידה התורה האלקית העניינים הנסתרים בעניינים הנגלים באופן יוכלו לצייר ולקבל כמו שעשתה בתארי האל יתברך ולהיות אין אצלם הצלחה זולת גופיית, כי לא ישערו בערכות השכל ובהצלחתו, העלימה התורה זה מהם וגלה להם מה שישתוקקו אליו מאלה הקניינים המדומיים זהו דעתו ז"ל:

וכבר מנו האחרונים ז"ל הבטולים אשר יתחייבו לו, ומהם כי הוא ז"ל יאמר כי

מפני חמשה בעשותינו החקים המצות, ולא שיהיה הכל הפך מפני זרעינו השנה השביעית. כל זה הוא דעת הרב ז"ל בשני הגמולים:

וכבר נודע בשערים היות הרב גדול המאמינים, רב מובהק לחכמים בחכמת הקבלה היא חכמת האמת, וגם בעיני יפלא על האמינו כי יעודי התורה הם נסים, עם היותו גדול בחכמה, וכבר אמרו החכמים כי הנס הוא מציאות הדבר בעצם זולת סבותיו העצמיות. והנה לדעתו ז"ל הטובות וההצלחות המיועדות בתורה לא ימשכו אחר המצות, ולא יתחייבו מהם כלל, ואין יחוס בין עשיית המצות אל עליית האדים וירידת המטר בהיות הארץ צמאה ויבשה אין כל, ובין התענית אל זיכוך האויר המעופש הדבריי, אבל מציאת כל זה אחר המצות יראה הרב ז"ל שהוא בדרך נס, אין המצות סבתם כלל:

והנה מרמזיו בסתרי התורה כפי קבלתו נראה היפך מזה כפי מה שפירשו תלמידיו המקובלים ממנו בהרבה מסודותיו והוא האמת. וזה כי העליונים מתברכים בהתעוררות התחתונים בעבודתם, ומשם מתפשטת הברכה אל הגורמים. ואין לומר כי זה דרך נס למבין האמת, אבל טבע העבודה יחייב כן כמו שהתבאר, ויתבאר עוד בס"ד. ואולי כוונת הרב ז"ל להשיב על השאלה הישנה כפי הנגלה, לתת מענה לשון להמון החכמים בה לבעלי הריב, ונסתפק במה שרמזו בסודותיו בענינה ליחידי סגולה העומדים בסוד אלקינו, ובזה יתיישב הלב וינוח הדעת:

ואמנם מה שכתב הרב ז"ל כי ההשארות לנפש דבר טבעי בתולדותה, ולזה לא זכרה התורה הגמול הרוחני, כבר השיגוהו קצת מהחכמים האחרונים, מהם החכם רבי יוסף אלבו בספר העקרים שלו מאמר ד' פרק ל"ט כתב עליו בזה הלשון, וגם זה דבר חלוש כי אין ההשארות יותר טבעי לנפש מהבחירה לאדם שאמרה תורה (דברים ל, טו-יט) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים, ואחר שאין ההשארות דבר מפורסם ונודע למה לא

הנה הוא בטוח שהמלך ימציא לו די סיפוקו כדי שיהא פנוי לעשות מלאכתו, אף אם לא הבטיחו בזה בפירוש לפי שאי אפשר לעבוד עבודתו בזולת זה:

ויקשה עוד לדעתו ז"ל כשידוקדק, כי יובן ממנו כי אין הטובה וההצלחת נמשכת אחר התורה והמצות ואינה מחויבת מטבעם, וזה הטלת מום בקדשים, זה שיעור כלל דעת הרב ז"ל בשני הגמולים, ומה שנראה ראוי להשיג עליו:

הדעת הבי' הוא דעת הרמב"ן ז"ל, נמצאו לו בפרשת וארא (ו, ב) אמר שם בזה הלשון, לא תבוא על אדם טובה בשכר מצוה או רעה בעונש עבירה רק במעשה הנס, ואם יונח האדם לטבעו או למזלו לא יוסיפו בו מעשיו דבר ולא יגרע ממנו, אבל שכר כל התורה וענשה בעולם הזה הכל נסים והם נסתרים, יחשב בהם לרואים שהוא מנהגו של עולם, והם באדם עונש ושכר באמת. ומפני זה תאריך התורה ביעודה שבעולם הזה ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה מופתים וכנגד התולדות, וקיום הנפש ודבקה באלקים דבר ראוי בתולדותה שהיא תשוב אל האלקים אשר נתנה. ועוד אפרש זה אם גומר השם עלי, והוא מ"ש בפרשת אחרי מות (יח, כט) בענין הכריתות הנזכרים בנפש, אמר כי הם בטחון גדול בקיום הנפשות אחר מיתה ובמתן השכר בעולם הנשמות, והעולה מדבריו שם להיות שהשארות נמשך לנפש בהכרח כי אין לה סבות ההפסד, והיא בעניינה לא תמות. ולפי שזה כן, לא היה שם סיבה לשיבטיח בעל הגמול בקיומה, כלל כי זה מוכרח מתולדותה, ולכן לא בא יעודו בתורה. אבל הטובות האלה, להיות שאין נמשכות לנו כלל בדרך הטבע, הוצרך בעל הגמול יתברך להבטיחנו לומר כי היעודים ההם נמצאים עמנו בנס, ולכן גזר הרב כי שכר כל התורה נסים והם נסתרים:

ועוד הוסיף הרב ביעודים האלה בפרשת אם בחקותי (כו, יא) אמר שם בזה הלשון, וכבר בארנו כי כל אלה הברכות כלם נסים אין בטבע שיבאו הגשמים ויהיה השלוח לנו מהאויבים ויבא מורך בלבם לנוס מאה

תודיענו התורה כמו שהודיעה הבחירה או חדוש העולם וכיוצא בו מהדעות והאמונות האמיתיות שבאו בתורה. ועוד כי לפי דעת האומרים שהשכר רוחני הוא לגוף ולנפש כאחד, אין זה דבר טבעי לגוף להתקיים תמיד והיה ראוי שתאמר אותו התורה בפירוש עכ"ד:

והרב ז"ל ינצל מרשתו בעד שנליץ בעדו ונאמר כי הבחירה טבעית לאדם בעודו נושא שם זה והוא באלה החיים, והייעודים הגשמיים טבעיים לאדם ג"כ מצד התורה והמצות שימשכו עליהם ויתחייבו מהם בטבע, כי כן חייב טבע העבודה וכמו שהתבאר בפרק שלפני זה, וכמו שיתבאר בס"ד, והרב ז"ל ירצה זה ויודהו וכמו שכתבתי למעלה. ואין ספק כי אלה הטובות הנפש הטהורה גרמא בתועלתם אל הגוף מצד דביקותה במקורה ומעשים הטובים ועבודתה לאלקיה שהוא היחוד. ואחר שאלה הטובות נמשכות אחר עשיית התורה והמצות ומתחייבות מהם והנפש סבתה, כל שכן שיועילו להשאירה בנועם מתמיד במקום שהוא אשר היתה פונה אליו ועודנה מחוברת אל הגוף, שהרי ההשארות והעונג ההוא נמשך גם כן אחר התורה ומצותיה בטבע וקל וחומר הוא, ואם היה בעל הגמול ית' מייעד הגמול הרוחני בפירוש היה כפל ומותר גמור אחר שנדין אותו בק"ו מהיעוד הגשמי אחר שזה וזה נמשכין אחר המצות ומתחייבים מהם בטבע. ומעתה אין להשיב על הרב ז"ל מהבחירה, כי הכרח היה זכרונו כי ממי נדין אותה, אבל הגמול הרוחני נדין אותו מהגשמי בשוה ואין בזכירתו כי אם כפל ומותר גמור, כי בזכרו הגשמי גם הרוחני בכלל:

ובזה יתורץ מה שהקשה עוד שם באמרו, והיותר קשה בכל זה הוא, כי אחר שלא תזכיר היעודים הרוחניים שהם עיקר השכר, למה תזכיר היעודים הגשמיים שאינו עיקר השכר, עד כאן:

ומה שהקשה כי לפי דעת האומרים שהשכר הרוחני הוא לגוף ונפש כאחד אין זו דבר טבעי לגוף להתקיים בו, זהו דעת הרב ז"ל, והוא האמת, וכך היתה הכוונה בבריאת

אדם הראשון לולא שחטא וחטא ממית. וכשיתחדש העולם יחזור לטבעו הראשון, ולכך יתקיימו שניהם כאחד, כי תחזור הכוונה למקומה, ולכך אין צורך להזכירו, ועוד אדבר מזה בס"ד. אבל הוא לא יאמין זה, כי הפילסופיה תרחיקהו מזה ותאלצהו להאמין חלופו, כמנהגם למנוע האמת וצדק מחשוקיהם ההולכים אחר שקול דעתם ומניחים דעת עליונה. ומהם החכם ר' יוסף בן שם טוב ז"ל בספר עין הקורא מאמר ב', אמר שם בזה הלשון, אפילו שנודה להרמב"ן ז"ל ככל מה שהניח, ומה שהלצנו בעדו, ומנין הוא יודע כי מציאות ההשלמה הנצחיות ההיא נמשכת אחר המצות התוריות. כי אפילו שנודה לו כי הנפש בטבע הוא נשאר לא תשיגנה הכליון בהפסד הגוף, כי הוא בלתי מעורבת בו, אבל היא נקשרת בו הקשר המציאות לבד, לא נודה אליו כי בטבע היא נשאר בערבות ושון ובגן עדן אשר לו, והוא ז"ל לא ירצהו ג"כ. אבל ההשאר בעונג הוא נמשך אחר המצוה לדעתו ז"ל, עם שהוא האמת בעצמו ומציאות ההצלחה הזאת אחר המצות אינו טבעי שכלי אנושי וזה מבואר מאוד ע"כ:

וכבר כתבתי למעלה כי הרב זכרונו לברכה יודע מסוד עבודה כי מטבעה להוציא הצלחה אל הגוף כל שכן אל הנפש כי היא העיקר בעבודה, ומזה יתבאר לו וידע באמת כי מציאות ההצלחה הנצחית נמשכת אחר המצות התוריות בטבע, ואם אינו טבע שכלי אנושי, הוא טבע שכלי אלקי, ובזה יסולק הספק מעליו, זה שיעור כלל דעת הרב זכרונו לברכה, ובזה הענין אם מה שראוי להשיב עליו ולהליץ בדעתו".

20) ועפ"י יש להתאים מ"ש אדה"ז בתניא פל"ט (נג), א"והנה שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה ומדרגתה ואין לנו עסק בנסתרות שהם צדיקי' הגדולים שהם בבחי' מרכבה רק הנגלו' לנו שאחריהם כל אדם ימשוך לידע נאמנה מהות ומדרגת עבודת ה' בדחילו ורחימו בהתגלות לבו הנמשכות מן הבינה ודעת בגדולת א"ס ב"ה מקומה ב"ס דבריאה ועבודה בדחילו ורחימו הטבעיים שבמוחו ב"ס דיצירה"

עיי"ש) - "שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה" - גם לדיעה זו.

21) בלשון התניא (רפ"ז): כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה. וראה הנסמן בלקו"ש ח"ה ע' 135 הערה 23 "בשלי" בית אחרון (יב, א-ב) מובאות שתי דיעות בזה. וממ"ש אדה"ז (תניא ר"פ לז) "הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה", מסתבר שס"ל לאדה"ז, שכ"ה גם בנוגע לעבירות*. וכ"מ באגה"ת פ"ה (הובא לקמן בפנים). שעה"ת (לאדמוה"א) ח"א ו, ג. יז, ד ואילך. נ, סע"ב. דרמ"צ לח, ב."

(* ראה תניא פל"ט (נג, א): "שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה ומדרגתה". שמזה מוכח שזהו גם הפי' ד"שכר עבירה עבירה" (שהרי במשנה (אבות פ"ב מ"ב) נשנו שני הענינים בהמשך אחד) - והרי זה ש"משכרה נדע מהותה כו", בפשטות הוא לפי שהשכר הוא מסובב כו".

22) ראה תניא פכ"ג "ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספי ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית' וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצות הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי המלוּבש בכל העולמו' העליוני ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה המצות של התחתוני' כנודע. . אך המחשבה וההרהור בד"ת שבמוח וכח הדבור בד"ת שבפה שהם לבושי' הפנימים של נפש האלקית וכ"ש נפש האלקית עצמה המלוּבשת בהם כולם מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון העליון הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדו' בא"ס ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים כלל

וכלל בנפש האלקית ולבושיה הפנימים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל עיי"ש. ליקוט פי' לפרק זה (קה"ת, ברוקלין, תשל"ח).

ולהעיר מחדא"ג פסחים נ, ב "וכתיב כי גדול מעל וגוי שעושין לשמה כו' מבואר כי העושה שלא לשמה דהיינו לשום תכלית שלמטה ומיהו שאינו מתכוין לרעה כמ"ש התוספות אין חסד שלו בעוה"ז מגיע רק בעולם התחתון דהיינו עד שמים אבל העושה לשמה ותכליתו נוגע למעלה הרי גם חסד שלו בעוה"ז יבא מלמעלה מעל השמים ובתרתיו הני קראי מסיים בהו ועד שחקים אמתך דהיינו שכר של צדיקים בעולם הבא מקרי אמתך דתרווייהו בין עושין לשמה ובין עושין שלא לשמה יזכו לשכר שבעולם הבא דהיינו עד שחקים כמו שכתוב בפרק אין דורשין דרקיע שלישיי מקרי שחקים ע"ש שבו שוחקים מן לצדיקים לעולם הבא".

23) וכן זוכה לדברים שלמעלה מה"שכר" שמגיע לו, כי הם למעלה מגדר נברא (מצ"ע) ובאים אל האדם רק דרך זכ"י ואתעדל"ע. כגון: מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

וכן לפמשנ"ת (לקו"ש ח"ז ע' 371 "והביאור בזה: "העוסק בתורה לשמה", פירושו הוא לשם התורה עצמה, לא לשם איזה ענין אחר, גם לא בשביל קיום העולם הנעשה ע"י לימוד התורה, ומכיון שהתורה היא למעלה מכל הגבלות העולם, שהרי היא מיוחדת עם עצמותו ית', לכן נפעל גם אצל לומד התורה לשמה - לשם התורה עצמה - שבכל ענין וענין שבתורה [ועד"ז בכל דבר שבעניני העולם, שהרי גם התהוות הנבראים הוא בכח הא"ס] רואה הוא "דברים הרבה", היינו ריבוי פרטים לאין קץ (כי אמיתית תואר "הרבה" שייך על בלי מספר), כי ענין הבלתי מוגבל, כשהוא בא

מעלתם אמר "ומלבשתו", כי המלבוש הוא על האדם. . "ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות". אחר שהזכיר מה שהתורה נותנת אליו מן הענוה והיראה ומן החסידות* והיושר והצדק והנאמנות, שאלו מדות הם ראויים לאדם מצד שהוא אדם, ולכך אמר אצל אלו מדות לשון "מלבוש", כי המלבוש שייך לאדם, ומכל שכן מה שאמר לשון "ומכשרתו", כי רצה לומר שמכשיר אותו עד שהוא מתוקן לגמרי. ואמר אחר כך כי יש עוד בתורה שמקרבת אותו אל זכות בעולם, וכן מרחקת אותו מכל חטא בעולם.

ופירוש "מרחקתו מן החטא", פירוש אפילו בשוגג אינו בא לידי חטא, והתורה שומרת עליו שלא יבא לידי חטא. כי הדבק עם התורה, אין התורה מניחו להיות הולך דרך מקולקל כלל, אבל שומרת עליו מן החטא, וזה שאמר "ומרחקתו מן החטא". ולפיכך לא יקשה לך פשיטא שהתורה מרחקתו מן החטא, כיון שכבר אמר שהוא צדיק וכו'. אלא שאין חטא בא על ידו. וכן מה שאמר "ומקרבתו לידי זכות", אף אם לא היה דעתו על זה, מקרבתו לידי זכות. ובמדרש (ויק"ר לה, א) "חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך" (תהלים קיט, נט), אמר דוד; רבונו של עולם, כל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. הדה הוא דכתיב "חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך", עד כאן. והנה תראה כי רגלי חסידיו השם יתברך מביא אותם אל הטוב ואל הזכות, וזה שאמר כאן "ומקרבתו לידי זכות", שרגליו מביאות אותו אל הזכות תמיד, אף כי לא היה דעתו על זה כלל.

(26) ירמיה' כג, כט "הלוא כה דברי כאש נאסיה' וכפטיש יפצץ סלע".

(27) ראה לקו"ש חט"ז ע' 8-387 (בפי' "עיקר טבילותא בנורא" - סנה' לט, א "אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי

לידי התחלקות פרטים, הוא בריבוי פרטים לאין קץ, כמבואר בכמה מקומות. והזוכה לזה הוא מי שעוסק בתורה לשמה דוקא, כי כאשר עסקו בתורה הוא לא לשם התורה עצמה כ"א מצד איזה ענין אחר - מכיון שכל הענינים מוגבלים הם, לכן גם התורה שלומד (בשביל ענינים אחרים) היא בהגבלה אצלו, אבל כשעוסק בתורה לשמה, אז לימודו בתורה הוא בבחי' בל"ג, "דברים הרבה" ו"זוכה לדברים הרבה" שבכל ענין וענין שבתורה שלומד, הוא רואה שייכותו של ענין זה לכל התורה כולה - "דברים הרבה" לאין קץ. ועד"ז הוא גם בהנוגע לכל ענין שבעולם, כנ"ל. "עיי"ש) **הפירוש ב"דברים הרבה", שהו"ע הריבוי א"ס שבתורה - שהוא רק בדרך "זכי".**

(24) הטעם שנותנים לו ב' מדות אלו דוקא, י"ל שהוא מפני שהן מוכרחות לעבודת האדם, כמשנ"ת בארוכה בההתועדות (ע"פ סיום מס' סוטה: לא תיתני ענוה. . יראת חטא).

(25) משלי יב, כא "לאיאנה לצדיק כל'און ורשעים מלאו רע".

וראה דרך חיים (למהר"ל) אבות כאן "ואמר "ומלבשתו ענוה ויראה". מפני כי המדות האלו חשובות ומפוארות, נותנות לאדם מלבוש של תפארת. שכך הם כל המדות החשובות, תפארת לבעל המדה, כמו שאמרו (למעלה פ"ב מ"א) "איזה דרך ישרה כל שהיא תפארת לעושיה", ולכך אמר "ומלבשתו". ועוד, כי לגודל מעלת המדה, שהיא הענוה והיראה, עד שהם מעלות עליונות, כאשר ידוע מענין הענוה והיראה, שייך באלו שתי מדות "ומלבשתו", כי המלבוש הוא על האדם מבחוץ. כי אלו שתי מדות בפרט הנה מדות אלקיות עד שאינן אנושיים*, כמו שידוע למבינים ממעלתם, ושייך בזה "ומלבשתו". כמו שאמר הכתוב (משלי כב, ד) "עקב ענוה יראת ה'", ומה שעשתה החכמה עטרה לראשה, דכתיב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה'", עשתה ענוה עקב לסוליותה, דכתיב "עקב ענוה יראת ה'". הרי אלו שתי מדות הם העליונות, ומפני

רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

29) להעיר גם מתולדות י"י ס"פ ויצא בשם הבעש"ט (בפי' משנה זו) "ולולי דמסתפינא לחוות דעתי בזה, הייתי מפרש כפשוטו פרדס, שדרשו חז"ל ר"ת פשט רמז דרוש סוד. ולפי מה שקבלתי ממורי שעיקר עסק תורה ותפלה הוא שידבק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפלה, שהוא הנקרא לימוד לשמה, שבוה אמר רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי תורה וכו' (אבות פ"ו מ"א). ר"ל, שידע עתידות וכל מאורעותיו מתוך התורה, וידע איך יתנהג בתורה ועבודת הש"י, מלבד שרואה עולמות של מעלה וכנהנה שמעתי מפי מורי, ודפח"ח".

ובאגה"ק סכ"ב: ונהנין ממנו עצה ותושי' היינו בד"ת כו' וז"ל שם: "אהובי אחיי ורעיי מאהבה מסותרת תוכחת מגולה לכו נא ונוכחה זכרו ימות עולם בינו שנות דור ודור ההיתה כזאת מימות עולם ואיה איפוא מצאתם מנהג זה באחד מכל ספרי חכמי ישראל הראשונים והאחרונים להיות מנהג ותיקון לשאול בעצה גשמיות כדת מה לעשות בעניני העולם הגשמי אף לגדולי חכמי ישראל הראשונים כתנאים ואמוראים אשר כל רז לא אנס להו ונהירין להון שבילין דרקיע כ"א לנביאים ממש אשר היו לפנים בישראל כשמואל הרואה אשר הלך אליו שאול לדרוש ה' על דבר האתונות שנאבדו לאביו כי באמת כל עניני אדם לבד מדברי תורה וי"ש אינם מושגים רק בנבואה ולא לחכמים לחם כמארז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ושבעה דברים מכוסים כו' אין אדם יודע במה משתכר כו' ומלכות בית דוד מתי תחזור כו' הנה הושוו זה לזה ומי"ש בישעיה יועץ וחכם חרשים וכן משארז"ל ונהנין ממנו עצה ותושיה היינו בד"ת הנקרא תושיה כמארז"ל יועץ זה שידוע לעבר שנים ולקבוע חדשים כו' שסוד העיבור קרוי עצה וסוד בלשון תורה כדאיתא בסנהדרין דף פ"ז ע"ש בפרש"י".

הוא הורג את כולן אם רחמן הוא הורג חצים אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלקיכם כהן הוא דכתיב (שמות כה, ב) ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל וכי תימא במיא והכתיב (ישעיהו מ, יב) מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא טביל דכתיב (ישעיהו סו, טו) כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילותא בנורא א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב (במדבר לא, כג) וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

28) וי"ל, שזהו בעיקר בענינים דמילי דעלמא ואלה הנוגעים בין אדם לחבירו - כדי שלא יצטרך "לצאת" מד"א של תורה ועבודה להתעסק בהם.

ומה ש"אוהב את המקום . . משמח את המקום" (ולא רק "מכשרתו" לזה וכדומה) - יש לומר, כי מדת האהבה (החפץ לדבקה בו ית') נוגע לעוסק בתורה לשמה גופא - ראה תניא פמ"א שם איך שכל הכוונות דחשיב מיוסדים באהבה כו' - (וראה בארוכה רמב"ם הל' תשובה פ"י).

וראה חינוך (מצוה תיח): שעם ההתבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח וז"ל שם: "מצות אהבת השם - שנצטוינו לאהב את המקום ברוך הוא, (רמב"ם יסודי התורה פ"ב ה"א) שנאמר (דברים ו ה) ואהבת את יי אלקיך. וענין המצוה שנחשב ונתבונן בפקודיו ופעלותיו עד שנשיגהו כפי יכלתנו ונתענג בהשגחתו בתכלית הענג, וזאת היא האהבה המיוחדת. ולשון ספרי (כאן), לפי שנאמר ואהבת איני יודע כיצד אוהב אדם את המקום. תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם, כלומר, שעם התבוננות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח. ואמרו זכרונם לברכה (שם) שזאת האהבה תחייב האדם לעורר בני אדם באהבתו לעבדו, כמו שמצינו באברהם"; ומכש"כ מה שמגלין לו

30) וי"ל, שהענין ד"אוהב . משמח את הבריות" נעשה דוקא מצד היותו עוסק בתורה לשמה. כי התואר "בריות" מורה על מי שאין בו שום מעלה רק זה שנברא ע"י הקב"ה

[ראה תניא פל"ב "ומ"ש בגמי שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותי' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ" עיי"ש.

תענית כ, ריש ע"ב "יתנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו. מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו, והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת נהר, ושמח שמחה גדולה. והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה. נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר. אמר לו שלום עליך רבי ולא החזיר לו. אמר לו ריקה, כמה מכוער אותו האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך, אמר לו איני יודע, אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית. כיון שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו, ואמר לו נעניתי לך, מחול לי אמר לו איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית" עיי"ש. **ובארוכה לקו"ש חט"ו ע' 5-123], ולכן:**

העוסק בתורה בשביל איזו תכלית, הרי טיפולו והתעסקותו הוא עם אלה שבידם להביא לו תועלת לתכלית זו שבשבילה לומד, אבל לא עם בריות בעלמא שלא יוכלו לסייע לו;

אבל העוסק בתורה לשמה, שלומדה אך ורק משום שהיא תורתו של הקב"ה, הרי דוקא משום זה יש בו רגש וקירוב ואהבה גם לבריות (מכיון שגם הם נבראו מאתו ית'), ולכן מטפל עמהם ולא עוד אלא ש"משמח את הבריות".

31) **ראה רמב"ם הל' תשובה שם ה"ב:** ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו כו' וז"ל שם: "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבוא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה שנאמר (דברים ו ה) "ואהבת את ה' אלקיך". ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה".

וראה גם (בארוכה) פיה"מ סנה' ר"פ חלק "וכבר הזהירו חכמים על זה גם כן, כלומר שלא ישים האדם תכלית עבודת השם יתברך ועשיית המצוה בשביל דבר מן הדברים. והוא מה שאמר האיש השלם, המשיג אמיתת הענינים, אַנְטִיגֶנוֹס איש שׁוֹכֵו (אבות פ"א מ"ג): "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הָיוּ כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס." ואמנם רצה לומר בזה שיאמין באמת לעצם האמת. וזהו הענין שקוראים אותו "עובד מאהבה". ואמרו זכרונם לברכה (ע"ז י"ט ע"א): "בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד" (תהלים קיב א), אמר רבי אליעזר: "בְּמִצְוֹתָיו" – וְלֹא בְשִׁכָר מְצֻוֹתָיו. וכמה עצומה הראיה הזאת, וכמה היא מבוארת! והיא רְאֵיָה ברורה על מה שקדם לנו מן המאמר. וגדול מזה מה שאמרו בספרי: שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שְׁאֶקְרָא "רב", בשביל שאקבל שכר בעולם הבא? תלמוד לומר (דברים יא יג): "לאהבה את ה' אלקיך" – כל שאתם עושים, לא תעשו אלא

מאהבה. הנה התבאר לך זה הענין, ונתבאר שהוא פְּנִיַת התורה וְיִסּוּד פְּנִיַת החכמים עליהם השלום. ואין מעלים עיניו מזה אלא אָוִיל משתגע, שקלקלוהו וְשָׁשׂוּהוּ המחשבות הַסְּכָלוֹת והרעיונות הגרועים. וזו היא מעלת אברהם אבינו עליו השלום שהוא היה עובד מאהבה (סוטה ל"א ע"א), ולעומת הדרך הזה ראוי להיות ההתעוררות עיי"ש בארוכה.

32) ספמ"א (נח, ב) "והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה כו' וכן בהכנה זו יתחיל ללמוד שיעור קבוע מיד אחר התפלה וכן באמצע היום קודם שיתחיל ללמוד צריכה הכנה זו לפחות כנודע שעיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחילי הלימוד בבינונים וכמו בגט וס"ת שצריכים לשמה לעכב ודיו שיאמר בתחלת הכתיבה הריני כותב לשם קדושת ס"ת או לשמו ולשמה כו' וכשלומד שעות הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו הנ"ל בכל שעה ושעה עכ"פ עיי"ש בארוכה.

33) כמ"ש שם "בבינונים" - ש"היא מדת כל אדם כו" (תניא רפי"ד "והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך שכל אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני אינו מואס ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים שוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש במעשה דבור ומחשבה" עיי"ש).

וראה שם לפני"ז (נח, א) "בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש . . . לדבקה בה" וז"ל שם: ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבם שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבם אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' . . . מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבם שיחפוץ בזה בכל לבו מ"מ מעט מזער חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון

ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי . . . אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל ח"ו מיחודו ואחדותו ית' בשום אופן אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצות והתפלה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש עיי"ש.

ועייג"כ בסיום הפרק שם "והנה כל כוונתו במסירת נפשו לה' עיי' התורה והתפלה להעלות ניצוץ אלהות שבתוכה למקורו תהא רק כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כמשל שמחת המלך בבוא אליו בנו יחידו בצאתו מן השביה ובית האסורים כנ"ל. והנה כוונה זו היא אמיתית באמת לאמיתו לגמרי בכל נפש מישראל בכל עת ובכל שעה מאהבה הטבעית שהיא ירושה לנו מאבותינו. רק שצריך לקבוע עתים להתבונן בגדולת ה' להשיג דחילו ורחימו שכליים וכולי האי ואולי וכו' כנ"ל".

34) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 326 ואילך "דער ביאור אין דעם: דער עיקר פון תורה איז אז דורך דעם (לימוד) פארבינדט מען זיך מיטן נותן התורה. און דעריבער איז דער ענין פון ביטול ושפלות א תנאי עקרי: כל זמן דער מענטש איז א מציאות פאר זיך, איז ער נאך מוגדר אין די הגבלות פון א נברא און דערפאר איז ער ניט מסוגל צו פארבינדן זיך מיטן נותן התורה וואס איז בלי גבול: דוקא דורכדעם וואס דער לומד שטייט אין א תנועה פון ביטול בתכלית, וואס דערמיט גייט ער ארויס פון זיינע גדרים און הגבלות - קען ער זיך פארבינדן מיטן בלי גבול פון דעם נותן התורה. דערמיט ווערט אויך פארשטאנדיג דער המשך אין דער בקשה: "ונפשי כעפר לכל תהי פתח לבי בתורתך" - לכאורה: לימוד התורה ("פתח לבי בתורתך"), מוז דאך זיין מיט א קאך ובהבנה והשגה (וואס איז שייך

לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתרה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה".

פיהי"מ שם "ואין ההמון מפסידים מכל וכל בעשותם המצוות מיראת העונש ותקנות השכר, אלא שהם בלתי שלמים. ואולם זה טוב להם עד שיהיה להם כח והרגל והשתדלות בעשיית התורה, ומזה יתעוררו לדעת האמת, ויחזרו עובדים מאהבה. וזה הוא מה שאמרו זכרונם לברכה (פסחים נ" ע"ב): "לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה" עיי"ש בארוכה.

וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג [נעתק לעיל הערה 9] ובקו"א שם (א) עיין רמב"ם פ"ג ה' לפיכך כו'. ולכאורה צ"ע הא גם בשאר מעשים נמי אמרינן הכי לעולם יעסוק בתורה ובמצוות כו' שבשכר מ"ב קרבנות כו'. וגם הרמב"ם כתב כן סוף הלכות תשובה, גם בנשים שפטורות מתלמוד תורה. אלא ודאי דבמצוות אתי שפיר, שהמצוה נעשית כתקנה עכ"פ אלא שמחשבתו אינה לשם מצוה, אבל בתלמוד תורה כשלומד ואינו מקיים מה שלומד הרי עליו נאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, וסלקא דעתך אמינא שראוי לו שלא ילמוד קמ"ל דאפילו הכי התלמוד מביא לידי מעשה לבסוף עכ"פ, שהמאור שבה מחזירו למוטב, וסופו ללמוד ולקיים לשמה. והא דאין מלמדין לתלמיד שאינו הגון, יש לומר דהרב אינו צריך להכניס את עצמו לבית הספק, שמא לא יחזור בו נמצא זורק אבן למרקוליס, אבל הוא עצמו חייב להכניס את עצמו, דמה יפסיד. ואף ששגגות נעשים כזדונות אין הפסדו שקול כנגד שכרו, אם יזכה ויסור למוטב. ואם לא יזכה דמו בראשו והלעיטהו כו'. וגם הרב יש

ווען זיין שכל ובכלל זיינע כחות שטייען אין א מציאאות) - און "ונפשי כעפר לכל תהי"י" איז שולל און מבטל זיין מציאאות - א סתירה צו קאכן זיך והבנה וכו' בתורה ? - ווייל ווען קען זיין "פתח לבי בתורתך", תורה שלך, ווען קען ער זיין א כלי צו תורתו של הקב"ה וואס איז בלתי מוגבלת, דוקא דאן ווען ביי אים איז פריער דא דער ביטול מכל וכל - (ניט סתם ביטול, נאר) "כעפר לכל", וואס "הכל דשין עליו" דורך דעם ביטול ווערט ער מוכשר צו "מקבל" זיין תורתו של הקב"ה, און דערנאך (קומט יגעת - דורך דער יגיעת האדם בכח שכלו) נעמט ער תורתו של הקב"ה דורך זיינע כחות הפנימיים - "פתח לבי בתורתך" עיי"ש בארוכה.

(35 משפטים כד, ז "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע".

(36 שבת פח, א "דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. . אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גלה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע. אמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע".

(37 פסחים נ, ב "רבא רמי כתיב כי גדל עד שמים חסדך, וכתיב כי גדל מעל שמים חסדך. הא כיצד כאן בעושין לשמה, וכאן בעושין שלא לשמה. וכדבר יהודה דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". **וש"נ.**

רמב"ם שם ה"ה "כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פרענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה

יתיר") - אבל בכללות, מכיון שגם בכוונה זו לומד אך ורק בשביל התקשרות זו שנעשה ע"י השגת התורה גופא, נק' לימוד שלא אדעתא דנפשי'. וראה תורת שלום שם.

40) ראה מדרש שמואל כאן בריש הפרק.

41) עדמשנ"ת כמ"פ (לקו"ש חי"ב ע' 229. ועוד) דאפשר לכאו"א לקבוע עתים בתורה באופן שבעת ההיא יהי' לימודו באופן דתורתו אומנתו וז"ל שם: "והנה כבכל ימי זכרון שבתוה"ק תורת חיים (הוראה בחיים) - צ"ל התבוננות בענינם באופן דלימוד המביא לידי מעשה, ומענינו דרשב"י ה"ה: א) תורתו אומנתו, ב) אהבת ישראל ד"בכל העולם כולו", איך שיהי מצבו, אף שמדת הדין מתוחה עליו וזקוק "לפטור" מזה, ואף דרק רשב"י וחבריו - תורתן אומנתן, הרי אפשר לכאו"א לקבוע עתים בתורה באופן שבעת ההיא יהי לימודו באופן דתורתו אומנתו. ואמרה תורה: קבוע לא בטיל".

לומר דצריך להכניס את עצמו לבית הספק אם אי אפשר בענין אחר, אלא אם אפשר להחזירו תחלה למוטב, עיי"ז שלא יכניסוהו לבית המדרש, מדחים אותו תחלה. ותדע דתניא לעולם תהא שמאל דוחה כו' ולא כיהושע בן פרחיה כו"י".

38) להעיר ממשנ"ת (לקו"ש חט"ו ע' 1 ואילך) הטעם שהתורה מתחילה בבי"ת - כי לימוד התורה בהבנה והשגה הו"ע ה"ב"י" שבתורה, כי אפ"ל רק לאחרי הקדמת הביטול.

39) בערך הדרגא בלשמה "לשם התורה" (נסמן לעיל הערה 15), הכוונה דלשמה לקשר נפשו לה' נק' לימוד אדעתא דנפשי'

(ראה הנסמן בתורת שלום ע' 19 הערה 3 עיי"ש ספ"ה ופמ"א. וצ"ע, כי לשמה המבואר בתניא הוא כדי לקשר נפשו ולא לשם התורה - שלכן כשמפרטים הענינים יותר נק' זה אדעתא דנפשי'. - ראה סידור ריש דרושי חתונה. ד"ה ארע"ק רס"ז. ועייג"כ קוני עת סי"א וד"ה אז ישיר רנ"ה ורס"ה. ואולי יש כאן בהנחה חסר או

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com